

DELTA DUNĂRII – PROBLEME SOCIALE IN PERIOADA DE TRANZITIE

DUMITRU CHIRIAC, ILIE SANDU, GHEORGHE SOCOL

Pe harta României și a întregului continent Delta Dunării este o regiune sui-generis. Mai întâi, pentru că temelia sa geologică este reprezentată de un sol de dată relativ recentă, aflat în continuă expansiune, un dar al Dunării. Apoi, pentru că apa este un element omniprezent, o uriașă revărsare nutritivă. Solul acesta și apa care îl inundă adăpostesc și oferă hrană unei flore și faune de o diversitate neegalată de alte colțuri ale Europei. Conjugarea tuturor acestor caracteristici face din Delta Dunării o lume mică, de o frumusețe tulburătoare, care a exercitat și exercită asupra omului o atracție irezistibilă. Fascinat de peisajul Deltei și stimulat de bogățiile ei omul a frecventat-o tot mai asiduu și până la urmă a îndrăznit să se așeze definitiv aici.

Până după cel de-al doilea război mondial Delta Dunării a rămas un ecosistem în echilibru. Prezența omului în interiorul ei și procesele care aveau loc în afară nu izbuteau să aibă un impact de o amplitudine care să-i perturbe stabilitatea. După al doilea război mondial, treptat-treptat activitățile industriale poluante care aveau loc pe traseul Dunării și în vastul său bazin hidrografic din amonte de Tulcea, ca și diferitele programe economice nechibzuite puse în operă chiar la fața locului, au început să perturbe puțin câte puțin echilibrul ecosistemului. În absența unor măsuri luate la timp, prin cumularea an de an a efectelor negative s-a ajuns în momentul de față ca parametrii naturali ai ecosistemului Delta Dunării să fie destul de grav dereglați. Pentru stoparea acestei evoluții, acum când perturbările suferite de Deltă nu au atins pragul ireversibilului, este la ordinea zilei elaborarea și implementarea unui program complex, la scară continentală și locală, de corijare și eliminare a tuturor factorilor care de-a lungul timpului au exercitat o influență negativă asupra stabilității ecosistemului.

Semnificația europeană și universală a Deltei Dunării, ca ecosistem natural, a făcut ca în această acțiune să se implice, în afara României, organisme europene și mondiale. Prin adoptarea de către Parlament a Legii 82/1993 privind reconstituirea Rezervației Biosferei Delta Dunării, s-a parcurs încă o etapă din drumul lung care în final ar trebui să conducă la stoparea procesului de degradare a acestui spațiu, la restabilirea caracteristicilor sale originare.

În peisajul deltei, omul, civilizația sa sunt acum o prezență nelipsită. Valorile turistice unice ale acestei zone sunt o ispită irezistibilă până departe dincolo de hotarele țării. De asemenea, în ciuda unor particularități care au consecințe negative pentru viața de zi cu zi, care cu greu ar putea fi eliminate în totalitate, este de presupus că și în viitor oamenii vor dori să trăiască și vor trăi permanent în deltă.

Cunoașterea aspectelor specifice ale condițiilor de viață și, pe această bază, rezolvarea optimă a nevoilor acestor comunități trebuie să devină parte integrantă a programelor care privesc Delta Dunării. În acest cadru, institutul nostru dorește și este pe cale de a se alătura, cu contribuția sa specifică, eforturilor care se depun pentru a proiecta și realiza opera complexă, de importanță națională și internațională, de protejare a acestei zone de consecințele nocive ale poluării și activității umane, în special a acelei categorii care se referă la aspectele social-economice și la condițiile de viață ale oamenilor care trăiesc aici. Totodată, cercetarea noastră vine în sprijinul Administrației Rezervației, în ale cărei atribuții, conform Legii privind constituirea Rezervației Biosferei Delta Dunării, intră și "protejarea intereselor localnicilor, precum și creșterea calității vieții și a standardului de civilizație".

1. **Populația.** Recensământul din anul 1992 a înregistrat pentru localitățile aflate în cuprinsul Rezervației Biologice Delta Dunării un număr de 14.992 de locuitori, acest teritoriu înscriindu-se între ariile geografice cele mai slab populate ale României, având în vedere specificul cadrului său natural dominat de întinse suprafețe lacustre¹. Este și motivul pentru care densitatea populației are o valoare deosebit de scăzută, ce se cifrează la doar 6,8 locuitori/km.²

O comparație a numărului populației deltei la ultimul recensământ cu datele statistice anterioare relevă scăderea accentuată a acesteia, scădere de circa 14% față de 1977 (17.422 de locuitori) și de 35% în raport cu anul 1966 (23.163 de locuitori). Reducerea continuă a numărului de locuitori, fenomen ce s-a manifestat numai la nivelul așezărilor rurale, s-a datorat, în principal, migrării populației spre localități din județul Tulcea (cu precădere spre orașul de reședință) sau din țară, precum și sporului natural negativ (- 2,8% în 1991). În unele cazuri, depopularea masivă a determinat dispariția unor localități (Uzlina, Ostrovul Tătarului și Cășlița) care au fost practic părăsite de locuitori².

La baza plecărilor de populație din Delta Dunării se află o serie de motivații economice și sociale, între care trebuie menționat:

- scăderea producției ecosistemelor acvatice și terestre, respectiv reducerea producției de pește, de stuf și de recolte agricole, cu influență directă asupra veniturilor;
- lipsa unor lucrări de apărare împotriva inundațiilor care afectează în mod curent localitățile situate în lungul brațelor Dunării;
- izolarea față de centrele populate ale județului și, în special, față de municipiul Tulcea, manifestată prin lipsa mijloacelor de transport;
- posibilități reduse de instruire a copiilor;
- posibilități reduse de asigurare a asistenței sanitare;
- dificultățile de aprovizionare, în special în perioada de iarnă, când intervin întreruperi frecvente ale traficului fluvial.

¹ Petre V. Coteț, Ioan Popovici, *Județul Tulcea*, București, Editura Academiei, 1972.

² *Planul de amenajare a județului Tulcea*. Elemente specifice pentru Rezervația Biosferei Deltei Dunării, București, Urbanproiect, Studiu multicriterial 1993.

În ceea ce privește structura pe sexe a populației se remarcă, la nivelul anului 1992, o situație ușor diferită de cea existentă pe plan național, respectiv o pondere ceva mai mare a bărbaților (50,3%) față de femei (49,7%).

Structura pe medii rezidențiale a populației deltei pune în evidență predominarea locuitorilor din mediul rural (61,7%), al căror procent apare diminuat față de anul 1977, când reprezenta 69,3%. Această scădere trebuie pusă în legătură cu cauzele menționate mai sus, care au generat migrarea, în special a tinerilor, spre zonele mai bine situate din punct de vedere economic, social și cultural. În schimb, mediul urban al Deltei Dunării, reprezentat numai de orașul Sulina, a înregistrat o creștere de 11,0% în anul 1992 față de 1977, ceea ce confirmă atracția și avantajele sale mai ales în această parte a țării.

Declinul natural al populației și plecările din rândul tinerilor introduc în tabloul demografic al deltei o notă evidentă de îmbătrânire a locuitorilor săi, dovadă fiind proporția mare a persoanelor de peste 60 de ani (29% din total), fenomen cu urmări ușor previzibile asupra potențialului uman al spațiului deltaic.

În fine, un alt indicator demografic relevant pentru starea actuală a Deltei Dunării îl reprezintă populația ocupată, care, prin ponderea redusă în cadrul populației totale (34,4%), evidențiază declinul economic al acestei zone, urmare directă a modificărilor ecologice survenite în ultimele decenii și a greutăților perioadei actuale de tranziție. Ca urmare, șomajul, produs de scăderea producției și a posibilităților de angajare, constituie un fenomen prezent pe aproape tot teritoriul rezervației și afectează aproximativ 13% din populația activă a acesteia, sărăcia punându-și tot mai mult amprenta pe un teritoriu cu bogate resurse naturale.

2. Așezări umane. În Rezervația Biosferei Delta Dunării, rețeaua așezărilor umane cuprinde un număr de 27 de localități, respectiv un oraș (Sulina) și 26 de sate, dintre care 22 sunt grupate în 7 comune, 3 sunt legate administrativ de comune din afara rezervației, iar unul (Tudor Vladimirescu) este localitate componentă a municipiului Tulcea.

Așa cum reiese și din structura populației pe medii de rezidență, în deltă habitatul rural este forma dominantă a comunităților umane, cele 26 de sate fiind localizate mai ales în lungul brațelor Sulina și Chilia, care oferă un potențial de locuit ceva mai mare decât Sf. Gheorghe.

Spațiul dominant acvatic al deltei determină o densitate foarte scăzută a așezărilor omenești (0,06 localități/100km²), ceea ce se traduce în fapt prin distanțele mari între acestea.

De altfel, particularitățile cadrului natural, ce oferă omului posibilități limitate pentru habitat, își pun amprenta și asupra mărimii așezărilor, care, în marea lor majoritate (23 de sate), aparțin categoriei localităților mici (până la 500 de locuitori). Ca urmare și potențialul lor economic este destul de scăzut, bazându-se cu precădere pe valorificarea unor resurse naturale care le impune funcțiuni specifice legate de pescuit, recoltarea stufului, creșterea animalelor și turism.

Așezările omenești din Delta Dunării se remarcă printr-un pitoresc deosebit, imprimat atât de desfășurarea liniară în lungul cursurilor de apă, cât și de aspectul locuințelor construite din pământ și acoperite mai ales cu stuf, ce indică o zonă

etnografică cu valoare de unicat. Poziția lor geografică generează însă condiții specifice de realizare a legăturilor dintre ele, legături care se efectuează în cea mai mare parte pe calea apei. Acest transport, devenit deosebit de scump în ultimii ani și cu o funcționare defectuoasă, accentuează izolarea locuitorilor, în special, în perioada rece a anului, când ținutul periferic al deltei devine și mai puțin accesibil. Iată de ce, una din principalele cauze ale depopulării Deltei Dunării trebuie pusă mai ales pe seama izolării sale, izolare cu toate consecințele în plan economic și social.

La această situație se adaugă precaritatea echipării tehnico-edilitare și a dotărilor social-culturale. Astfel, deși delta este o zonă prin excelență acvatică, locuitorii săi întâmpină mari greutăți în ceea ce privește calitatea apei potabile. Doar cinci localități (Sulina, Sf. Gheorghe, Maliuc, Crișan și Chilia Veche) beneficiază de sisteme de alimentare cu apă, populația celorlalte așezări utilizând apa preluată direct din Dunăre sau din pușinele fântâni pe care le au la dispoziție. Ca urmare a consumului de apă infestată, bolile hidrice sunt frecvente, fapt ilustrat recent și de cele 17 cazuri de holeră înregistrate în cursul lunii octombrie 1993 în satul Mila 23.

Un aspect cu implicații deosebite în viața locuitorilor deltei îl reprezintă lipsa legăturilor telefonice a celor mai multe localități cu orașul Tulcea și, implicit, cu restul țării. În prezent beneficiază de legături telefonice asigurate prin centrale proprii doar 9 așezări.

În comparație cu aceste situații trebuie să remarcăm faptul că aproape toate așezările deltei au acces la energia electrică, fiind racordate la sistemul energetic național. Fac excepție doar Sf. Gheorghe, localitate alimentată cu energie electrică prin grupuri electrogene care funcționează câteva ore pe zi, și Tatanir, fără nici un fel de instalații în acest sens.

În ceea ce privește dotările pentru învățământ și cele culturale, localitățile din Delta Dunării, în special cele cu pușini locuitori, se confruntă cu mari greutăți cauzate de lipsa unităților școlare, a căminelor culturale, precum și a unităților de cult.

Referitor la ocrotirea sănătății, situația este la fel de îngrijorătoare, singurele care dispun de dispensare fiind numai cele 7 reședințe de comună, precum și orașul Sulina unde funcționează și un spital cu 55 de paturi. Întreaga populație a deltei este asistată doar de 12 medici, fiecare revinându-i 1.250 de locuitori, cifră mult mai mare decât media pe țară.

3. Sursele de existență. Resursele economice ale regiunii sunt considerabile. În ordine valorică, bogăția cea mai mare a Deltei Dunării este peștele. Dacă în trecut peștele creștea în regim natural, în ultimele decenii în Delta Dunării au fost amenajate 30 de crescătorii piscicole sistematice în suprafață de peste 40 de mii ha. luciuri de apă. Cu toate acestea, ca efect al poluării, în primul rând, și în al doilea rând datorită exploatarei neraționale a rezervelor piscicole ale deltei nivelul producției a scăzut continuu. Este, de asemenea, de menționat reducerea dramatică a prezenței speciilor foarte valoroase de pește în ultimele decenii.

A doua sursă de venit în ordine valorică pentru locuitorii deltei este creșterea animalelor: ovine, bovine, porcine, păsări în special. Spre deosebire de activitatea la care ne-am referit mai înainte, această sursă de venit a fost mai puțin influențată de schimbările negative pe care le-a cunoscut delta în ultima vreme. Este de presupus că acum, după înlăturarea îngrădirilor sistemului economic anterior, sunt condiții ca această bogăție a deltei să crească.

Se poate spune că pescuitul (care asigură circa 50% din veniturile locuitorilor deltei) și creșterea vitelor (care participă cu aproximativ 20%) sunt activitățile economice de care depinde în mod hotărâtor, valoric și ca consum efectiv, viața celor ce trăiesc aici. Aportul celorlalte activități, respectiv turismul, valorificarea trestiei și agricultura, este de numai 30%. De menționat că agricultura propriuzisă contribuie cu doar 5% la realizarea veniturilor locuitorilor deltei³.

Valorificarea stufului, care la un moment dat luase o mare amploare, a cunoscut un declin accentuat în anii '80 datorită modului brutal în care s-a efectuat ani de-a rândul recoltarea. După revoluție cantitatea de stuf recoltată spre a fi valorificată industrial a scăzut și mai mult datorită diminuării cererii, beneficiarii de altă dată orientându-se spre alte materii prime.

În ceea ce privește turismul, pe sezon în deltă se consemna prezența a circa 200 de mii de turiști, dintre care 20-30 de mii de străini. Baza materială a turismului deltaic constă din circa 2.100 locuri de cazare, din care peste 800 în interiorul deltei. Circa 800 de locuri de cazare se află plasate pe diferite nave⁴.

Imensul potențial turistic al deltei este departe de a fi valorificat și exploatat rațional. Sărăcirea cunoscută de întreaga noastră societate în ultimii ani nu se putea să nu se resimtă și în acest domeniu. Se poate anticipa că eventualul reviriment economic ar avea efecte benefice și pentru activitatea turistică din această parte a țării. Este posibil și ar fi de dorit ca, pe viitor, să se îmbunătățească infrastructura turistică de care dispun gospodăriile localnicilor, ceea ce ar duce la evitarea concentrării activității turistice în unități noi, greoaie și cu efecte negative în plan ecologic.

4. Impactul perioadei de tranziție. Reforma care se derulează în anii de după revoluție a cuprins în angrenajul ei și zona deltei. Schimbarea regimului politic a avut ca efect, în primul rând, oprirea amplelor lucrări cu caracter hidrotehnic și funciar în curs de desfășurare în 1989 care, după aprecierea specialiștilor, ar fi avut consecințe catastrofale pentru ecosistemul local. În al doilea rând, situația de după revoluție a permis inițierea programului complex de amenajare teritorială a rezervației biosferei Deltei Dunării la care participă diferite foruri internaționale și care ar trebui să refacă echilibrul ecosistemului. În plus, în acest perimetru teritorial își fac simțită influența, într-o măsură mai mică sau mai mare (uneori nu și-o fac) celelalte legi și schimbări aduse la ordinea zilei de trecerea la economia de piață.

³ François Sorano, *Les experiences de la fondation Cousteau dans le Delta du Danube*, în *Les éditions Conseil de l'Europe*, 1993.

⁴ Vasile Glăvan, *Développement touristique et protection des deltas*, în Op. cit.

În ceea ce privește regimul proprietății și al muncii, până în prezent se pot nota puține schimbări. Astfel pescuitul, în care sunt angrenați cei mai mulți dintre oamenii deltei, se desfășoară în continuare în cadrul unor întreprinderi cu statut de societate comercială, pescuitul particular fiind, deși nu ca în trecut, supus unor restricții.

Legea fondului funciar nu și-a găsit aplicare în deltă, cu toate că în trecut unele grinduri și terenuri agricole, în prezent etatizate, au fost proprietate particulară.

În general privatizarea, fără de care nu poate fi vorba de economie de piață, a făcut pași timizi în zona deltei, reducându-se la unele activități comerciale.

Somajul, alt indiciu sigur al economiei de piață, este însă prezent într-o măsură mai consistentă, în zonă înregistrându-se în jur de 800 de șomeri la sfârșitul anului 1993. Datorită îngustimii pieței muncii, aceștia foarte greu mai găsesc un nou angajament.

Câteva concluzii: 1. Particularitățile geografice fac din Delta Dunării un teritoriu cu legături insuficiente și greoaie, mai ales în anotimpul rece. Ca urmare populația care trăiește aici este oarecum izolată de restul țării, iar mobilitatea ei în spațiul social și geografic mai redus. 2. Aceleași particularități geografice oferă un avantaj redus de opțiuni economice locuitorilor deltei. 3. Așezările umane din deltă sunt deficitare în ceea ce privește dotarea lor cu instituții sociale și culturale, cu echipament edilitar și cu specialiști. 4. Conjugate, toate aceste particularități fac ca populația deltei să se situeze sub nivelul mediu pe țară la mai mulți indicatori sociali. 5. Raportate la populația ei, resursele naturale ale Deltei Dunării sunt considerabile și ar putea asigura un standard de viață satisfăcător dacă ar fi exploatate judicios. 6. Programul privind amenajarea și protecția biosferei Delta Dunării este o bună ocazie pentru a asigura, odată cu refacerea ecosistemului, și ridicarea calității vieții oamenilor care trăiesc aici.